

1. Ковтюх С. Л.
2. Авдеева С. Л. Становлення системи словозміни ойконімів української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 1997. 253 с.
3. Ковтюх С. Л. Система чинників для визначення словозмінних парадигм іменників у сучасній українській літературній мові. *Граматичний простір сучасної лінгвоукраїністики* : науковий збірник Катерині Григорівні Городенській / Інститут української мови НАН України ; упорядн. : Н. Г. Горголюк, Л. М. Колібаба, В. М. Фурса. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 85–99. (Серія «Глибини рідної мови...»)
4. Ковтюх С. Л., Кашталян О. М. Словозмінна парадигматика українських прізвищ : монографія. Кіровоград : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2012. 258 с.
5. Франко З. Т. Граматична будова українських гідронімів : монографія. Київ : Наукова думка, 1979. 184 с.
6. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові. Київ : Рад. школа, 1974. 184 с.
7. Медушевський А. П. Складовий і словесний наголос української мови. *Українська мова і література в школі*. 1972. № 9. С. 26–34.

УКД 81'42:61-048.38

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.7>

РЕВИТАЛІЗАЦІЯ ПИТОМИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ЛЕКСЕМ У НАУКОВОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

REVITALIZATION OF SPECIFIC NATIONAL LEXEMES IN SCIENTIFIC MEDICAL DISCOURSE

Лещенко Т.О.,

orcid.org/0000-0003-4682-3734

кандидат філологічних наук, доцент,

*завідувач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки
Полтавського державного медичного університету*

Жовнір М.М.,

orcid.org/0000-0001-8498-9802

кандидат філологічних наук,

*викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки
Полтавського державного медичного університету*

У праці зосереджено увагу на науковому стоматологічному дискурсі. Простежено недостатність потужної теоретико-методологічної наукової бази стоматологів, солідного фактажу і багаторічного досвіду роботи за фахом, довготривалої практичної й пошукової роботи для забезпечення належної подачі ними наукової інформації, її нормативно вмотивованого мовного оформлення. Акцентовано на важливості оволодіння базовими нормами сучасної української мови, її розгалуженою й кодифікованою терміносистемою. За результатами детального огляду теоретико-методологічних доробків, які стосуються вибору інтернаціонального чи національного шляхів розвитку українського термінологічного континууму, а також наукових праць фахівців медичної галузі як лексичних джерел досліджено кореляцію запозиченого і власне українського в медичній термінології; описано особливості й провідні тенденції терміноутворення в сучасній українській мові й здійснено спробу проаналізувати сучасний науковий медичний дискурс у цьому контексті. Досліджено специфіку використання питомих лексем у сфері стоматологічного дискурсу, оприявлено теоретико-методологічні основи нормування мови науки. Авторками акцентовано на важливості й доречності повернення до активного словника питомих національних слів; проаналізовано наукове мовлення й проінтерпретовано його специфіку; аргументовано доцільність ревіталізації українських слів, зокрема й термінів, і запропоновано до вжитку вибудовані на українському мовному матеріалі питомі лексеми – еквіваленти узвичаєним мовною практикою термінам із галузі медицини і стоматології. Указано на особливості функціонування стоматологічних терміноодиниць у зразках фахового стоматологічного наукового тексту – доповідях, лекціях, статтях, монографіях, посібниках, довідниках, підручниках тощо – від дискурсивних взірців нормативності, стильової досконалості й термінологічної точності. У праці використано загальнонаукові (індукція, дедукція, аналіз, синтез, спостереження, порівняння, узагальнення), і власне лінгвістичні методи й прийоми.

Ключові слова: дискурс, медичний дискурс, термін, мовна норма, ревіталізація.

The article provides an attempt to reveal and analyze scientific dental discourse. Not only factual accuracy and scrupulousness of a scientist testify to his high professionalism and professional competence is important. It was convinced that level of mastery of language skills greatly influences the adequacy of the perception of information in

general and the popularization of their scientific ideas, interpretations and theories. There was also indicated on necessity of providing the opportunity to understand clearly and precisely the standards of language use, realizing its diversity and codification of terminology. The correlation of borrowed and Ukrainian elements in medical terminology has been analyzed in details by using results of a detailed review of theoretical and methodological achievements related to the choice of international or national ways of the Ukrainian terminological continuum development on general basis. In addition to this, basic features and leading tendencies of term formation in modern Ukrainian language have been described, and an attempt to analyze the current features of medical discourse in this context has been made. The specifics of the use of dental terms have been studied, the theoretical and methodological bases of standardization of the language of science have been showed. The authors of this article emphasized on the importance and relevance of returning to the active vocabulary specific national words. The expediency of revitalization of Ukrainian words, in particular terms, has been discussed. List of Ukrainian terms, that can be interpreted as equivalents of common medical terms, particularly dental, has been given. The peculiarities of the functioning of dental terminology units in the sample of professional dental scientific text (reports, lectures, articles, monographs, manuals, reference books, textbooks) have been analyzed. Both general scientific (induction, deduction, analysis, synthesis, observation, comparison, generalization), and linguistic methods and techniques have been used in order to realize tasks and goals.

Key words: discourse, medical discourse, term, language norm, revitalization.

Українську мову серед інших європейських мов здавна вирізняли її високо поцінювали за милозвучність, співучість, музикальні можливості, за наявність лексем на позначення різних явищ і понять довколишньої дійсності, розгалужену й кодифіковану терміносистему, високу культуру й живого спілкування між людьми, і наукового писемного обміну. Загалом – завдяки функціонуванню в мові питомих лексичних засобів, які здатні не лише реалізувати будь-які інтенції мовців, а й зробити це максимально влучно.

Останнім же часом ситуація починає помітно змінюватися з усвідомленням того, що світ, який нас оточує, постійно еволюціонує й зазнає і численних масштабних, і ледь помітних різномірних змін. Стрімкий розвиток науки й техніки, глибокі політичні, економічні й соціальні зрушення спричиняють появу нових реалій, а отже, й уніфікацію слів-новотворів, які активно вживають для їхньої номінації. Паралельно відбувається зворотний процес переосмислення пасивного словесного запасу, здатного забезпечити автентичними лексемами оновлений екстралінгвальний простір і фахові дискурси.

Упорядкування й кодифікація унормованих і загальноприйнятих термінів зі сфери медицини також потребують нагального глибокого опрацювання, адже, як стверджують дослідники, «Медицина – це та галузь української науки, яка безупинно і стрімко розвивається, поєднуючи найдавніші цінні здобутки минулого й життєво важливі напрацювання сучасних висококваліфікованих спеціалістів» [4, с. 69]. При цьому наукова спільнота й громадськість мають моніторити й контролювати будь-які радикальні прояви, пов'язані з термінотворенням і терміновжитком. Пильної уваги й виваженого лінгвістичного аналізу потребують питання, пов'язані з освоєнням науковою практикою запозичених термінів, використанням питомих варіантних форм до базових

іншомовних терміноодиниць і загальноживаних варіантів, виформованих у межах медичного дискурсу на основі національного мовного матеріалу.

У своєму дослідженні ми фокусуємо увагу на кореляції запозиченого і власне українського в медичній, передовсім у стоматологічній галузі, ставимо за мету запропонувати до вжитку ревіталізовані відповідники загальноживаним іншомовним і власне українським термінам із галузі медицини й відновити питомі одиниці з пасивної лексики.

Для успішного досягнення окресленої мети вважали за необхідне розв'язати низку завдань: 1) проаналізувати особливості й провідні тенденції термінотворення в сучасній українській мові; 2) умотивувати необхідність і доречність повернення до активного словника питомих національних слів; 3) проаналізувати й запропонувати до вжитку вибудовані на українському мовному матеріалі питомі лексеми – еквіваленти узвичаєним мовною практикою термінам із галузі медицини і стоматології зокрема.

Цілком підтримуючи нинішнє прагнення української спільноти до відродження ментальних старожитностей і питомих компонентів вітчизняної культури, уболіваємо за популяризацію ідеї відродження національної специфіки й самобутності української мови на всіх її рівнях, передовсім на лексичному. Ми переконані, що «оживлення» (ревіталізація) питомих національних лексем і їх поступове переміщення з пасивного словника до активного можуть посприяти його оновленню й відродженню на національному ґрунті. Уважаємо доречним якнайповніше використовувати лексичний запас української мови й пропагувати розповсюдження орієнтування на автентичне в мові науки, зосібна в медицині й стоматології.

Проблема вибору інтернаціонального чи національного шляхів розвитку українського

термінологічного континууму неодноразово ставала предметом уваги лінгвістів. Питання, дотичні до пуризму (франц. *purisme*, від лат. *purus* – чистий) – крайній прояв турботи про чистоту літературної мови, культуру мови, орієнтація на встановлення суворих правил дотримання літературних норм, оберігання мови від впливу іншомовних запозичень, очищення її від нелітературних явищ (діалектизмів, просторіччя тощо)» [8, с. 147] – і запозичень у різногалузевих терміносистемах – медичній, стоматологічній, науково-технічній, лінгвістичній, інформаційній, економічній, юридичній тощо розглянуто у працях вітчизняних мовознавців (О.Бурковська, Г. Германович, М. Гінзбург, О. Іващин, Є. Кобилянський, І. Кочан, Є. Кравченко, І. Кульчицький, Т. Лещенко, Л. Масенко, Л. Мацюк, І. Ментинська, П. Селігей, Л. Туровська та ін.). Аналіз теоретико-методологічних праць пересвідчує в тому, що дослідники скеровують вектори своїх пошуків на питання, пов'язані з використанням неологізмів і вітчизняних терміноодиниць у межах галузевих терміносистем (К. Городенська, Т. Кияк, А.Коваль, І.Кочан, Т.Лещенко, Л. Малевич, Н. Місник, Г.Навчок, Л. Пиріг, П. Селігей, Б.Степанишин, Ю.Теглівець та ін.).

У своїх працях учені детально описують наявні в сучасній українській мові термінологічні стандарти, аналізують специфіку пуризму в українській та інших слов'янських мовах, розглядають стан сприйняття проблем співвідношення запозичених і автентичних слів у громадській свідомості, досліджують взаємоперетини термінів-інтернаціоналізмів із терміноодиницями, утвореними на національному мовному матеріалі, а також намагаються розв'язати проблему повернення до активного слововжитку термінів-синонімів до узвичаєних суспільством і кодифікованих варіантів.

Визнаючи дискусійність проблеми й активне обговорення в наукових колах впливів запозичених лексем на вітчизняну мовну систему й актуалізацію протилежних тенденцій збереження національної самобутності й історичної цінності термінології, «Науковці більшою мірою переконані, що в українській термінології на рівноправних засадах можуть побутувати як одиниці, запозичені із західноєвропейських мов або утворені на базі греко-латинських елементів, так і ті, що постали на ґрунті питомих українських словотвірних засобів» [8, с. 147]. У цьому контексті нам імпонують міркування С. Караванського: «Годі заперечувати, що сучасна культурна людина

не може не вживати іншомовної лексики, а надто у сфері науки. Проте надмірне вживання іншомовних слів, а тим паче козиряння цим уживанням, не прикрашає мови сучасників. Іншомовні слова треба вживати там, де необхідно, де без них нема як обійтись. Там же, де є можливість вживати свою лексику, краще вживати свою» [6, с. 92]. Вітчизняна мовознавиця І. Кочан наполягає на тому, що в українській мові домінує принцип золотієї середини: іншомовні слова, які не мають національних відповідників, адаптуються й розчиняються в потужному арсеналі «національних слів» [7, с. 17]. «Значущість послуговування національними, утрадиційненими синтаксичними моделями, логічність, стрункість вибудовування стоматологічного наукового дискурсу, тенденція до синтезації синтаксичних конструкцій – це міцне підґрунтя відродження національної ідентичності мови науки» [2, с. 36].

Ці явища в сучасній мовній практиці спрямовані на мовне самоствердження шляхом заміни власних відповідників запозиченими словами, часткове, але раціональне очищення від штучно насадженого перенасичення неологізмами наукової термінології. Паралельно з поміркованими проявами мовного пуризму актуалізуються процеси повернення до активного словника питомих національних, але з певних причин рідковживаних лексичних одиниць. Оскільки мова завжди була й лишається особливою формою прояву всього того, що відбувається з кожним народом, зокрема й з українським, її розвиток, відтворення й розширення національного образу української мови на кожному структурному рівні неминучі.

У сучасній українській мові простежуємо явище асиметрії денотата відносно паралельних форм у межах номінації й активне вживання слів з однаковим денотативним компонентом – номінативні варіанти. Для позначення конкретного денотата використовують і питомі слова, і запозичені компоненти. Нерідко такі питомі лексичні одиниці належать до різних мовних пластів – активного й пасивного – і відрізняються конотативним забарвленням. Міркування про можливі додаткові семантичні нашарування підтверджує дослідник П. Селігей: «Відмову од питомих засобів термінотворення часто пояснюють тим, що слов'янський корінь своїм прозорим походженням (внутрішньою формою, семантичною мотивацією) зроджує зайві асоціації» [10, с. 102]. Утім, як видається, серед кількох номінативних варіантів цілком можливо обрати варіант із відчутним національним компонентом, але без небажаних смислових чи образних надлишко-

востей. Важливо те, що в науковому контексті питоми слова сприймаються у своєму термінологічному значенні, а під час уживання термінів у фаховому спілкуванні побічні асоціації для них не виникають. Спектр номінативних варіантів досить широкий: *недуга – хвороба – нездужання; пігулки – таблетки, медикаменти – ліки; лікарня – госпіталь – шпиталь; поширення – розповсюдження; вада – дефект – хиба; симптом – прояв; темперамент – норов; стоматолог – дантист – зубний лікар; окуліст – офтальмолог – очний лікар; допомога – підмога – поміч; сплотнілий – зблідлий; оперативний – хірургічний; текти – юшити; лікувати – гоїти – зціляти; одужати – оговтатися* тощо.

Привертає увагу те, що наведені до прикладу термінолексеми останнім часом стали вживатися в джерелах медичних наукових текстів, хоча і з різною частотою: *«Стадії хвороби можуть накладатися одна на одну або мати одночасний перебіг, усі симптоми зазвичай не проявляються» – «Різноманітність клінічних проявів захворювання ускладнює своєчасну діагностику і, як наслідок, лікування»;* *«У зв'язку з інфекційним захворюванням, пацієнтові призначено вживати пігулки двічі за день» – «Якщо призначено таблетки бупренорфіну, пацієнт має перебувати в кабінеті до їх повного розчинення»;* *«Навіть пересічний громадянин відчуває на собі наслідки екологічної кризи, появи нових захворювань, недосконалість медичної допомоги, дію неякісних медикаментів» – «Для виготовлення й зберігання ліків аптекарі послуговувалися 38 нескладним обладнанням і посудом: олов'яними глеками, котлами для плавлення воску, мідними ступками, 214 сковорідками, мензурками, ситами, залізними перфораторами, шпателями, ложками, глиняним посудом».*

Як відомо, вістря мовної критики в нас традиційно скеровують на порушення норми та її розхитування. Тож, аби не наразитися на неї й уникнути спотворення узвичаєних медичних термінів, подібно до тих, які було подано взірцевими в славнозвісному «Російсько-українському словнику» С. Нечая [9], потрібно оцінювати мовні факти, уникати суб'єктивізму й можливої упередженості. Необхідна умова при цьому – апеляція до цінностей нормування мови й потреб мовної спільноти. На наш погляд, будь-яке оновлення, яке посприяє розширенню функцій мови, розкриє її виражальні можливості, забезпечить наступність її розвитку й употужнить зв'язок із національним компонентом, вартує уніфікації й унормування. Слід ураховувати, що «...застосування питомих національних елементів у науковому стомато-

логічному тексті мусить бути доречним, стилістично й семантично виправданим» [3, с. 96].

Сучасна медична терміносистема – це унікальне явище, яке формувалося протягом багатьох років, зазнавало змін під впливом актуальних на різних діяхронічних зрізах екстралінгвальних і внутрішньомовних чинників, безупинно еволюціонувало, поповнювалося новими словами – рефлексами позамовних трансформацій і періодично відновлювало у слововжитку давно забуті номінації. Ми переконані в тому, що цінним для загальноприйнятої сучасної українськомовної системи медичних термінів стане поступове й виважене впровадження питомих лексичних синонімів із прозорою внутрішньою формою, виформованих на національному ґрунті. Для повного засвоєння таких номінацій носіями мови потрібен час, адже, як зауважує П. Селігей: «Нормалізаторство неможливе без попереднього етапу – мовної критики, яка оперативно реагує на зміни, що відбуваються в мові» [11, с. 56]. Зрештою, такі зміни сприятимуть полегшенню сприйняття часом перенасиченого іншомовною термінологією будь-якого фахового дискурсу. Розглянемо детальніше варіанти вмотивованої й логічної термінозаміни в межах наукового медичного дискурсу.

Так, паралельно із загальноновживаним варіантом *ін'єкція* радимо використовувати *впорскування*, витлумачене як «дія за значенням впорскувати» [11, т. I, с. 753], а лексему *інфузія* цілком доцільно замінювати на *вливання*: *«Введення ПЛЗ здійснюється шляхом ін'єкцій (упорскуванням невеликого об'єму), інфузій (вливанням більше 100 мл одночасно крапельно чи струминно) або імплантації за допомогою спеціальних пристроїв із порушенням цілісності шкірних чи слизових покривів».*

Терміни *перкусія* й *аускультация* семантично адекватно можуть замінити терміноодиниці *вистукування, простукування і вислуховування*. Попри те, що деяким питомих національним лексемам властиві додаткові конотативні нашарування, науковий світ поступово призвичаюється до вживання дихотомії *пальпація – обмацування (промацування)*: *«Умови виконання глибокої пальпації аналогічні поверхневому промацуванню»;* *«Виявляється, шляхом обмацування печінки, а точніше її нижнього краю, можна з'ясувати нюанси для встановлення діагнозу».*

У свідомості й фахівця медичної галузі, і пересічного користувача українською мовою можуть співіснувати два терміни на позначення «вузького довгастого отвору; щілини» [11, т. XI, с. 515] –

діастема і шпарина: «Розроблено різні способи гемісекції залежно від характеру злиття, його довжини, віку хворого й ортодонтичного лікування для закриття утворених діастем і трем»; «Переріз частини, яку не обертають, менший, отже, її легше встромляти до шпарини поміж зубів».

Доцільним для широкого професійного вжитку ревіталізованим еквівалентом загальноновживаного словосполучення **інфузійне введення (ліків)** вважаємо **цівкове введення (ліків)** й відповідно радимо вживати лексему **цівка** на позначення «тонкий струмінь води або якої-небудь рідини» [11, т. XI, с. 223]: «На глибині 4–5 см відчувається утруднення при проходженні голки (стінка правого шлуночка), після чого у шприц потрапляє **цівка** крові – ознака проникнення кінчика голки в просвіт шлуночка». Як варіант норми пропонуємо послуговуватися термінами **вихлястий (суглоб), опасисті (клітини)**: «Опасисті клітини – це клітини імунної системи, що беруть участь у захисті від патогенів, а також у алергічних реакціях».

У науковому медичному дискурсі активно вживають термін **лінома**, кодифікований у фахових словниках зі значенням «доброякісна пухлина, жирової тканини» [13, с. 476]. У науковій літературі на позначення цього виду доброякісного новоутвору використовують лексему **жировік** [13, с. 476]. Ми пропонуємо долучати до вжитку питомий варіант **лойовік**.

Цілком умотивованим бачиться послуговування питомим українським терміном **полуда** («білувата пляма на рогівці ока, яка спричиняється до сліпоті; більмо» [11, т. VII, с. 100]) замість **більмо'** («білувата пляма на роговій оболонці ока, яка спричиняється до сліпоті» [11, т. I, с. 186]). Кодифіковано лексему **полуда** й у фахових наукових джерелах. Так, у словниковому реєстрі медичних термінів фіксуємо «Більмо – левкома, полуда, кератолевкома – помутніння сторони рогівки ока внаслідок її рубцевих змін (щільні білі помутніння рогівки або незначні зміни її прозорості) [12, с. 245]. Потрактовано цю терміноодиницю й у практичному словнику синонімів С. Караванського: «Більмо, (на оці), луда, полуда; (на чомусь), пляма / вада, недолік, гандж» [5, с. 28]. Обидва варіанти фіксуємо й у джерелах наукового медичного дискурсу: «Катаракта, **полуда** – офтальмологічне захворювання, пов'язане з помутнінням кристалика ока, що викликає різні ступені розладу зору»; «Однак за відсутності лікування захворювання може провокувати розвиток **більма**, рубців і виразок на рогівці, хронічне запалення ока».

На позначення «масового заразного захворювання людей або тварин» [11, т. XI, с. 100] логічно з-поміж синонімічного ряду *мор – епідемія – моровиця – пошесть* обрати останній варіант й уживати його в науковому контексті наперемінно з номінацією **епідемія**. Нині на термін **пошесть** натрапляємо здебільшого в текстах наукового медичного дискурсу для відтворення історичної інформації: «Поміж **пошестей** середніх віків особливо тяжку пам'ять про себе залишила епідемія чуми у другій половині XIV століття»; «Грип став небезпечною **пошестю** на початку XX століття. СНІД (проказа кінця XX ст.) з'явився, щоб похитнути самовдоволеність науки і показати, що **пошесті** – не просто цікавий факт минулого, а й застереження для майбутнього».

Вартими уваги й передовсім цінними для відтворення забутих питомих національних терміноодиниць вважаємо вживання еквівалентних пар *рамено – плече, зойк – крик, кволість, немічність – слабкість, зле (від болю) – погано (від болю), оговтатися – одужати, дошкуляти – заважати, зомліти – знепритомніти, сполотніти – збліднути, шкандибати – кульгати* тощо.

Розглянемо детальніше синонімічну пару **зомліти – знепритомніти**. Успадковане з праслов'янської мови **мліти** зафіксовано в етимологічному словнику зі значенням «бути розслабленим; знемагати; мучитися; непритомніти; упрівати», а семантично пов'язане з ним **млість** – як «млосність, знемога, утома, стан, близький до втрати свідомості» [1, т. III, с. 490]. Усі значеннево споріднені слова – *млоїти, млосність, млява, млявість, млівий, млявий* – й етимологічні відповідники в інших слов'янських мовах – рос. *млеть*, білор. *млець*, пол. *mdlec'* «мліти; непритомніти», чес. *mdly'* «млявий», ст. *mdli'ti* «слабнути», словац. *mdliet'*, словен. *me'dleti* «слабнути; тужити» – і похідні уживаються на позначення втрати свідомості, непритомності, знемоги. Їх фіксуємо у зразках наукового медичного дискурсу: «**Зомління** – це тимчасова втрата свідомості внаслідок зниження мозкової перфузії (припинення мозкового кровообігу на 6–8 с або зниження рівня кисню, що надходить до мозку, на 20 %)».

Прикметно, що подібність звучання лексем **мліти** і **млоїти** зумовлена їхньою спільною етимологією й значенневою спорідненістю. Утім, семантична близькість не свідчить про абсолютну синонімію чи рівнозначність розглядуваних слів. **Млоїти** – «викликати відчуття млості; нудити» [11, т. IV, с. 765] – синонім до **нудити**. Не можна лишити поза увагою й той факт, що лексема **нудити** полісемічна й має кілька основних коди-

фікованих значень, зокрема «викликати почуття нудьги; нудитися; відчувати апатію, відразу до чого-небудь; викликати нудоту» [11, т. V, с. 450]. Про те, що розглядувана лексема ще донедавна була в активному вжитку й може повернутися з пасивного лексичного фонду в активний свідчать зразки художнього, епістолярного й інших типів дискурсу: «Його всього **млоїть**, тягне на рвоти, лиш тільки нічим йому рвати – вів два дні нічого не їв. Нудить і шарпає» (І. Багрянний); «Шия й потилиця рідко болить і ніколи не болить так дуже, як раніш було, голова не тріщить так шалено, кашель перестав сливе зовсім, тільки на серці частенько **млоїть**» (Леся Українка); «Лищина тихо схилилася над доктором, його стало **млоїти**, на мить сонце пронизало корони дерев, і Леонардо зомлів» (Майк Йогансен).

До активного слововжитку доцільно повернути низку лексем, зокрема **лихоманка** – «хворобливий стан, при якому людину кидає то в жар, то в холод; гарячка» [11, т. IV, с. 498]; **струп** – «кірка, яка вкриває поверхню або краї рани, що загоюється» [11, т. IX, с. 794]; **в'язи** – «тильна частина шиї; шийні хребці» [11, т. I, с. 797]; **рамено** – «плече» [11, т. VIII, с. 446]; **пранці** – «сифіліс» [11, т. IV, с. 765]; **щеміти** – «боліти, нити (про частини, органи тіла)» [11, т. XI, с. 580]; **ятритися** – «не загоюватися (про рану); гноїтися» [11, т. II, с. 660]; **(зі) щулитися** – «згинатися, скорчуватися, горбитися від чогось (холоду, хвороби і т. ін.)» [11, т. XI, с. 609]; **відкопелений** – «дієпр. пас. мин. ч. до відкопелити – випнути» [11, т. I, с. 594]; **відстовбурчений** – «дієпр. пас. мин. ч. до відстовбурчити і відстовбурчити» [11, т. IV, с. 765]. Усі ці питомі слова збережено в художньому дискурсі для відтворення автентичності й колориту епохи: «Потім **лихоманка** почала бити шквалами, стрясаючи всім тілом від маківки до

п'ят»; «Болячки не тільки не заживали, а, здавалося, ще більше **ятрилися**, сходили мокротою і, тільки дозрівши до проложеної їм межі бралися **струпом**»; «Іванов злякано **зіщулився** й більше не пустив і пари з уст» (І. Багрянний).

Отже, упорядкування й унормування української термінології, як і вкрай чутливої до позалінгвальних змін лексичної системи загалом, – справа надскладна й надважлива. Якщо брати до уваги той факт, що медицина – це галузь, яка постійно й безупинно розвивається співзвучно з найновішими зрушеннями науково-технічного й експериментального сегментів, лексика, що обслуговує цю галузь, також зазнає змін. Прослідковується оновлення в її активному й пасивному словниках: запозичені лексеми проникають до активного слововжитку, натомість питомі українські одиниці опиняються на маргінесах пасивного шару слів. Для балансу в межах системи й для поступового відродження питомих термінологічних одиниць і компонентів у медичному дискурсі необхідно розширювати наукове фахове мовлення вибудуваними на українському мовному матеріалі питомими лексемами – еквівалентами узвичаєним мовною практикою термінам із галузі медицини і стоматології зокрема.

Звісно, у статті лише зроблено спробу привернути увагу до масштабного процесу розширення пасивного шару лексики сучасної української мови за рахунок переходу в цей розряд питомих українських слів і надмірного запозичення чужинських. Перспективним бачиться подальший аналіз особливостей функціонування національного й запозиченого в науковому медичному, зокрема стоматологічному дискурсі, а також у формулюванні умотивованих рекомендацій щодо ревіталізації національно ідентичних загальноновживаних лексем і фахових термінодиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. К. : Наукова думка, 1983. 704 с.
2. Лещенко Т. О. Синтаксис фахового стоматологічного дискурсу: до національних витоків. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород. 2019. Вип. 11, т. 1. С. 33–37.
3. Лещенко Т. О. Українськомовна ревіталізація в науковому стилі мови. Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Івано-Франківськ (м. Яремче), 17 травня 2019 р. Івано-Франківськ : ІМУ, 2019. С. 96.
4. Лещенко Т. О. Стоматологічний науковий дискурс: питома українська vs. іншомовна в термінології. *Молодий вчений*. 2018. № 9.1 (61.1). С. 69–74.
5. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови: близько 15 000 синонімічних рядів. К. : Кобза, 1993. 470 с.
6. Караванський С. Секрети української мови. К. : Кобза, 1994. 152 с.
7. Кочан І. М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: навч. посібник. К. : Знання, 2013. 294 с.

8. Кримець О. М. Пуристичні тенденції в сучасних термінознавчих студіях / О. Кременець // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. 2017. Вип. 77. С. 146-149.
9. Нечай С. Російсько-український (московсько-руський або москвинсько-руський) медичний (лікарський) словник з іншомовними назвами. 15000 слів. [С. Нечай]. К. : УЛТК, Фонд ТТ, 2000. 432 с.
10. Селігей П. О. Світло і тіні наукового стилю. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
11. Словник української мови : в 11-ти т. К.: Наукова думка, 1970-1980. 11 т.
12. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4 томах. – Том 1. К. : ВСВ «Медицина», 2012. 704 с.
13. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4 томах. Том 2. К. : ВСВ «Медицина», 2013. 744 с.

УДК 378.016:811.161.2'243:81'36

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.8>

ІННОВАЦІЇ ТА ТРАДИЦІЇ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ІНОЗЕМНИХ СЛУХАЧІВ

INNOVATIONS AND TRADITIONS IN THE LANGUAGE TRAINING OF FOREIGN LISTENERS

Максименко Н.В.,

orcid.org/0000-0001-5880-9505

*викладач навчально-методичного центру підготовки іноземних слухачів
Полтавського державного медичного університету*

У статті розглядається процес соціокультурної адаптації слухачів навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян під час оволодіння українською мовою. Визначається значення соціокультурної адаптації слухачів з огляду на визначені соціальними психологами закономірності процесу з формування мовної компетентності слухачів, а також з огляду вмотивованості інокомунікантів. Аналіз проблеми дозволив спрямувати соціокультурну компетентність іноземних громадян на подолання психологічних і мовних бар'єрів засобами краєзнавчих матеріалів в умовах дистанційного навчання. У статті демонструються можливості застосування матеріалу, пов'язаного з історією та культурою міста, де навчаються слухачі центру, у формі мультимедійних презентацій з використанням інтерактивних методів роботи, у формі віртуальних і реальних екскурсій. Досвід роботи у навчально-науковому центрі з підготовки іноземних громадян дозволив систематизувати аудиторну та позааудиторну роботу, скомпонувати сучасну методичну базу завдань і запитань інформаційного та творчого характеру. На краєзнавчому матеріалі демонструються різні форми роботи: мовленнєві вправи, інтерактивні бесіди та завдання, екскурсії історичними місцями міста. Окрім соціальної культурної адаптації і задоволення культурних потреб такий підхід поглиблює професійні знання, надає можливість практичного використання опанованого матеріалу в реальному спілкуванні. Така форма роботи стає ефективною, оскільки продовжує теми практичного курсу української мови та фахових предметів і завдяки комплексній активності органів чуття людини розвиває комунікативні навички іноземних слухачів. Практична значущість матеріалів полягає у системному підході до формування соціокультурної компетентності іноземних громадян, а також у поєднанні психологічних знань з практичними навичками розвитку зв'язного усного та писемного мовлення слухачів, що вивчають мову країни, де вони живуть і навчаються. Матеріали статті можуть бути використані у роботі інокомунікантами на заняттях і самостійній роботі.

Ключеві слова: соціокультурна адаптація, мотиваційна підготовленість, компетентність, віртуальні екскурсії, інтерактивні методи.

Processes of socio-cultural adaptation during mastering the Ukrainian language by students of the training and research center for training foreign citizens are considered in the article. The importance of socio-cultural adaptation of students is determined taking into account the laws of the process of forming the language competence of students and the motivation of foreign communicators, which are determined by social psychologists. Possibilities of using material related to the history and culture of the city where the students of the center study, in the form of multimedia presentations using interactive methods of work, in the form of virtual and real tours are demonstrated in the article. The experience of work in the educational and scientific center for training foreign citizens allowed to systematize classroom and extracurricular work, to compose a modern methodological base of tasks and questions of informational and creative nature. The local lore material demonstrates various forms of work: speech exercises, interactive conversations and tasks, excursions to historical places of the city. This approach deepens social and cultural adaptation, provides cultural needs, professional knowledge, provides an opportunity for practical use of the mastered material in real communication. This form of work becomes effective because it continues the themes of the practical course of the Ukrainian language and professional subjects and due to the complex activity of the human senses develops the communication skills of foreign students.